

АНАЛИЗА СТАЊА И МОГУЋНОСТИ РАЗВОЈА ПОЉОПРИВРЕДЕ У ОПШТИНИ БАЧКА ТОПОЛА¹

Дозет Гордана², Цвијановић Горица³, Пузић Горан⁴

Резиме

Укупна површина општине износи 596 км², од чега је 91.61% пољопривредне површине. У циљу остварења економског развоја општине, неопходно је израдити стратегију развоја општине Бачка Топола на дужи временски период, са посебним освртом на анализу стања и могућности развоја пољопривреде, те њену операционализацију. Од педолошких типова земљишта преовладава чернозем. Земљишни поседи су уситњени, тако да је просечна величина поседа 4,27 ха, а просечна величина земљишне парцеле 2,12 ха. Највише ограничених површина захватају ратарски усеви, где доминира производња кукуруза на око 50% површина. Приноси пшенице, кукуруза и сунцокрета, у последњих пет анализираних година изнад су просека у Р. Србији. Урађена је SWOT анализа, те добијене смернице на основу чињеница и пресека стања пољопривреде у Општини. Неопходно је интензивирати примарну пољопривредну производњу уз развој прерађивачке индустрије. Активности у модернизацији пољопривреде предвиђене су специфичним маркетиншким развојем.

Кључне речи: Бачка Топола, маркетинг, пољопривреда, swot анализа

Увод

Град Бачка Топола налази се на 45° 49' северне географске ширине и 19° 39' источне географске дужине. Изграђен је у долини речице Криваја и на брежуљкастом терену телечке лесне заравни. У њему се украштају путни правци север-југ и исток-запад.

- 1 Рад представља део истраживања на пројекту ИИИ 46006 „Одржива пољопривреда и рурални развој у функцији остваривања стратешких циљева Републике Србије у оквиру дунавског региона” који се финансира од стране Министарства просвете и науке Републике Србије
- 2 Др Гордана Дозет, доцент, Мегатренд универзитет, Факултет за биофарминг, 24300 Бачка Топола, М.Тита 39, тел. +381 (0)24 712209; е-маил: gdozet@biofarming.edu.rs
- 3 Др Горица Цвијановић, ванредни професор, Мегатренд универзитет, Факултет за биофарминг, 24300 Бачка Топола, М.Тита 39, тел. +381 (0)24 712209; е-маил: cvijagor@yahoo.com
- 4 Др Горан Пузић, доцент, Мегатренд универзитет, Факултет за пословне студије, 26300 Вршац, Омладински трг 17, тел. +381 (0)13 800174; е-маил: gpuzic@neobee.net

Од Суботице је удаљен 32 км, од Сенте и Бечеја око 40 км, од Сомбора 45 км и од Новог Сада 69 км. Опсег надморских висина у општини (мин-мах) 93-110 мнв. Просечна годишња температуре је 10,8 °С са годишњом сумом падавина 592 мм. Укупна површина општине износи 596 км², од чега је 91.61 % пољопривредне површине. Бачка Топола, као и Војводина располаже великом површином плодног, обрадивог пољопривредног земљишта, што је потенцијал регије (Пузић и Петровић, 2009). Велик број запослених је у пољопривреди у односу на укупну запосленост на територији општине Бачка Топола што представља велику зависност становништва од пољопривреде, као респектабилне привредне гране и њене делатности (<http://www.btopola.org.rs/>). Бачка Топола представља општину са реалним изгледима за брз економски развој у новим, насталим условима транзиције и могућности економске интеграције. Такав развој се заснива између осталог, и на претпоставци географског положаја и близине ЕУ тржишта, предузетничког духа локалног становништва, постојања стручних институција које могу утицати на развој и бренд производа са јаком тржишном позицијом. У циљу остварења економског развоја општине, неопходно је израдити стратегију развоја општине Бачка Топола на дужи временски период, са посебним освртом на анализу стања и могућности развој пољопривреде, те њену операционализацију. Пољопривредна производња је веома разноврсна и самим тим даје велике могућности за различите делатности у којима би свој деловање могла остварити мала и средња предузећа. На тржишту хране, како домаћем тако и међународном постоји велика конкуренција за високим квалитетом одређеног извора, односно специфичним географским пореклом, а тиме су шансе за успех веће. Због свега тога важан је маркетинг, а Цвијановић Д. (2000) истиче да је маркетиншка концепција нова орјентација у пословању агроиндустриског предузећа и да полази од потреба купаца (потрошача).

Структура пољопривредног земљишта

Обрадиво пољопривредно земљиште (Таб. 1) представља један од најважнијих природних ресурса општине и чини базу организоване биљне производње.

Од педолошких типова земљишта преовладава чернозем, а заступљени су и разни типови песка, ливадска црница и у мањем проценту дилувијално-алувијални нанос, као и ритска црница песковита. Међутим, и поред извршене комасације и укрупњавања парцела земљишни поседи су уситњени, тако да је просечна величина поседа 4,27 ха, а просечна величина земљишне парцеле 2,12 ха**.

Табела 1. Пољопривредно земљиште: укупан број и удео у земљишту

Површина земљишта (ха)	Година пописа		2010
	1991	2002	
Укупно земљишта	59587	59587	59587
Пољопривредно земљиште	54038	54851	52257
%	90,7	92,0	87,7

*Извор: Попис 1991., 2002. год. и Републички Геодетски Завод (2010)

Пољопривредно земљиште користи се за ратарско–повртарску производњу, а изванредан део површина су пашњаци и шуме (Таб. 2). Осим тога, постоје рибњаци, трстици, мочваре и остало земљиште.

Табела 2. Преглед површина пољопривредног земљишта

Земљиште (ха)	Године					
	1993	1995	1998	2001	2002	2010
Укупно пољопривредног земљишта	53740	54025	54038	54772	54851	52257
Обрадива земља	53490	53673	53664	54313	54474	51995
Пашњаци	153	259	279	360	279	130
Шуме	120	120	120	120	120	120

**Извор: Републички Геодетски Завод

Највише ораничних површина захватају ратарски усеви, где доминира производња кукуруза на око 50 % површина, док се стрнице гаје на 20 % површина. Гајење индустријских биљака има посебну важност и дугу традицију. Пре свега то су сунцокрет и соја. (Таб. 3). Површине под сојом варирају, делом због остварених приноса, а делом због економских услова, али је постала значајан чинилац наше ратарске производње (Дозет, 2009). Повртарство на територији Општине има дугу традицију, а површине варирају из сезоне у сезону. Проблем је увид у реално стање површина и приноса под повртарским усевима, јер је производња баштенског типа уз окућнице и процене су да су површине под гајеним поврћем знатно веће, него ли што располажемо службеним подацима. Воћарска и виноградарска производња заступљена је на мање од 1 % укупних површина.

У Таб. 4 представљени су приноси по јединици површине најзаступљенијих гајених усева на територији општине Бачка Топола и упоређени са просечним приносима у Р. Србији. Може се видети да су приноси пшенице, кукуруза и сунцокрета, у последњих пет анализираних година изнад просека у Р. Србији. Код шећерне репе и соје забележен је нижи принос у поређењу са републичким 2007. и 2009. године.

Табела 3. Сетвена структура општине Бачка Топола (ха)

Гајени усеви	Производне сезоне				
	2006/07	2007/08	2008/09	2009/10	2010/11
Пшеница	10966	11245	9666	10848	10979
Кукуруз	25964	28253	26530	27546	28819
Шећерна репа	2183	1284	1142	1287	896
Сунцокрет	5864	6259	4640	4944	4990

Гајени усеви	Производне сезоне				
	2006/07	2007/08	2008/09	2009/10	2010/11
Соја	2207	1810	1656	1915	2207
Поврће	519	546	512	385	183

**Извор: Републички Геодетски Завод

Табела 4. Приноси у општини Бачка Топола и Р. Србији (кг ха-1)

Усев	Територија	Године				
		2006	2007	2008	2009	2010
Пшеница	Б.Топола	4918	3788	5300	4780	6500
	Р.Србија	3474	3332	4299	3642	3367
Кукуруз	Б.Топола	7353	3549	7500	6600	10210
	Р.Србија	5143	3249	4834	5292	5862
Шећерна репа	Б.Топола	47949	38094	50000	38000	57860
	Р.Србија	44550	40579	47884	45564	50038
Сунцокрет	Б.Топола	2311	2135	3500	2600	2790
	Р.Србија	2065	1903	2419	2400	2234
Соја	Б.Топола	2771	1300	2500	1800	3500
	Р.Србија	2742	2442	2418	3177	3177

***Извор: Општински извештаји о жетви и <http://webrzs.stat.gov.rs/axd/poljoprivreda/>

Swot анализа

На основу стављања у однос снага и слабости са једне стране и шанси и претњи са друге стране, могу се дефинисати визија, мисија и циљеви посматраних активности, те формулисање стратегијске опције за реализацију постављених циљева у области бачкотополске пољопривреде. Природни услови за пољопривредну производњу су изузетно повољни, баш због специфичних локалних услова као што су плодност земљишта, микро-климатска ситуација и приступ води. Када се начини пресек прикупљених података и SWOT анализе може се констатовати да је њена **снага** у првом реду у потенцијалу стручне радне снаге као резултат добре праксе, искуства као и у потенцијалу развоја менаџмента у овој области (Таб. 5). Следи располагање великом површином обрадивог земљишта, као и у располагању великим бројем индивидуалних произвођача чија снага лежи у флексибилности и могућности прилагођавања тржишним условима.

Табела 5. Интерни стратешки фактори

Снаге (<i>Strengths</i>)	%	Слабости (<i>Weaknesses</i>)	%
Велике површине обрадивог земљишта (тип земљишта)	30	Недостатак воде–система за наводњавање	30
Људи-менаџмент-искуство	20	Недостатак материјалних средстава, условикредитирања	20
Пољопривредна школа и Факултет за биофарминг–органска производња (пракса)	10	Недостатак тржишта-неорганизован откуп	15
Прерађивачка индустрија-велика предузећа	10	Старосна структура	10
Постојање удружења пољопривредника	10	Ниска продуктивност (техничка неопремљеност-застарела механизација, неадекватна радна снага-стручна оспособљеност, недовољна информисаност, неорганизованост, немотивисаност за промене)	10
Развој повртарства и воћарства	10	Велик бр.индивидуалних пољопр. произвођача (уситњеност, мале парцеле, мала количина производа)	8
Велик број индивидуалних произвођача-мале парцеле (способност прилагођавања тржишту)	7	Повртарство (смањење)	5
Биогас–биомаса (грејање)	3	Незапосленост	2

Када се говори о томе шта ће и даље представљати **слабу** страну бачкотополске пољопривреде, тада се и даље истичу, пре свега недостатак воде тј. неадекватно изграђен систем за наводњавање, ниска продуктивност, као резултат неадекватне стручне радне снаге која на располагању има застарелу технологију и механизацију, затим недостатак материјалних средстава. Не мали значај припада и оним иницијативама које треба да реше проблем незапослености. Највеће **шансе** леже у изградњи мини фарми као шансе за смањење незапослености у овој грани. Не мања шанса је и близина границе, која је потенцијал за развој међународног транспорта, затим боље искоришћавање В.О. центра

Табела 6. Екстерни стратешки фактори

Прилике (<i>Opportunities</i>)	%	Опасности (<i>Threats</i>)	%
Инвестиције за повећање запослености (изградња мини фарми и складишн простор)	25	Елементарне непогоде– заразне болести	20
Географски положај–близина границе– међународни транспорт (повезаност)	20	ЕУ стандарди - конкуренција међународног тржишта - утицај увоза на производњу	15
Промењиви захтеви тржишта (ЕКО храна)-Потенцијал (Земљиште)- реорганизација производње	20	Монопол прерађивача - Тржиште (осцилација цена)	20
В.О. (вештачко осемењивање) центар	15	Законске регулативе (аграрна политика) - приватизација	15
Држава (аграрна политика) приватизација	15	Неорганизованост	15
Удруживање-едукације	5	Неповољни кредити	10
		Недостатак воде– неадекватни путеви	5

Шанса лежи и у постојећем интелектуалном потенцијалу за едукацију, у екологији, производњи ЕКО хране, новим тржиштима. (Таб. 6). У пољопривредној производњи, једна од мера циљева и смерница је интегрална и органска пољопривреда, а то подразумева и изналагање алтернативних начина ђубрења како би се избегле последице деградације земљишта (Цвијановић Г. и сар., 2010). Највеће **претње** за развој ове области леже у непостојању адекватних путева, у недостатку воде, тј. неизграђеног система за наводњавање, неорганизованост, неадекватна аграрна политика спроведена од стране Владе, лоша кредитна политика, законске регулативе, застарело знање, те честе промене цена, као резултат монополског положаја прерађивача. Потреба је и озбиљна заштита животне средине. Људски фактор представља изразиту претњу, што се може амортизовати подизањем нивоа образовања. Опасност од миграције може се ублажити едукацијом, диверзификацијом извора прихода становника у руралним областима те повећањем квалитета живота у руралним срединама. Шанса ове области, према томе лежи у политици враћања селу, која заједно са стратегијом коришћења финансијских средстава омогућава побољшање организованиости откупа пољопривредних производа, као и боље коришћење прерађивачких капацитета

Закључак

Да би се убрзао процес развоја бачкотополске пољопривреде, неопходно је реализовати следеће циљеве:

- 1) *Интензивирање примарне пољопривредне производње*: Повртарство (пластеници), воћарство, индустријско биље (уљана репица), сточарство (унапређење и развој индивидуалног сектора), наводњавање, производња здраве хране, развој производње ситног семена.
- 2) *Развој прерађивачке индустрије*: Фабрика здраве хране (воће, поврће, сточарство), Фабрика биодизела, Заштитни робни знак, Развој индивидуалног сектора у ратарству и сточарству (породична газдинства), Иницијатива према локалној самоуправи ради заштите обрадивог земљишта, Рестрактуирање локалне самоуправе-стручни људи, поједностављење администрације, Смештајни капацитети за преузимање роба са вршењем услуга (нпр. сушење), Развој и оснивање салаша.
- 3) *Маркетиншки развој*: Формулисати стратегију одрживог развоја и обезбедити њено спровођење.

Литература

1. Cvijanović D. (2000): Marketinška orjentacija u funkciji razvoja savremenog agroindustrijskog preduzeća . Agroeconomika, br. 29, str. 151-161.
2. Цвијановић Горица, Милошевић Нада, Дозет Гордана, Ђукић Војин, Јелочник Марко (2010): Producers education about microbiological inoculates application in function of soil fertility. „Agriculture and Countryside in the Squeeze of Climate Change and Recession ” IX. Oszkár Wellmann International Scientific Conference Hódmezővásárhely, 22nd April 2010. Review on Agriculture and Rural Development. Scientific Journal of University of Szeged, Faculty of Agriculture. Volume 5. (1) supplement. p. 572-577. ISSN 1788-5345. CD Issue.
3. Дозет Гордана (2009): Утицај ђубрења предкултуре азотом и примена Со i Мо на принос и особине зрна соје. Докторска дисертација. Мегатренд универзитет у Београду, Факултет за биофарминг, Бачка Топола.
4. <http://www.btopola.org.rs/>
5. <http://webrzs.stat.gov.rs/axd/poljoprivreda/>
6. Puzić G., Petrović Daliborka (2009): The potentials of agricultural land for the cultivation of energy crops, the municipality of Irig. agriculture and countryside in our changing word”. Review on Agriculture and Rural Development. Scientific Journal of Szeged, Faculty of agriculture, Volume 6.(1). CD Issue p. 1-6. ISSN 1788-5345.

7. *Izvor: Popis 1991., 2002. godina
8. **Republički Geodetski Zavod
9. ***Izvor podataka: Opštinski izveštaji o žetvi

SITUATION AND PROSPECTS FOR DEVELOPMENT OF AGRICULTURE IN THE MUNICIPALITY OF BACKA TOPOLA

Dozet Gordana, Cvijanović Gorica, Puzić Goran

Abstrakt

Total area of municipality is 596 km², of which 91.61% is agricultural land. In order to achieve economic growth municipalities, it is necessary to develop a strategy for development of the Municipality Backa Topola for a longer period, with special emphasis on analysis and opportunities for development of agriculture and its operationalization. Of pedological soil types prevalent chernozem. The land were broken, so that the average size of the possession of 4.27 hectares and the average size of 2.12 ha plot of land. Most arable land is arable cover crops, which is dominated by maize production at about 50% of the land. Yields of wheat, maize and sunflower in the last five years analyzed above average in Serbia. SWOT analysis is performed, and received guidance on the facts and the intersection of state of agriculture in the municipality. It is necessary to intensify the primary agricultural production to the development of manufacturing. Activities are provided for the modernization of agriculture-specific marketing development.

Key words: *Backa Topola, marketing, agriculture, swot analysis*